

Selmos Lagerlof kalba, pasakyta įteikiant jai Nobelio premiją 1909 m.

Karališkoji didenybe! Ponai ir ponios!

Tai atsitiko prieš keletą dienų, kai traukiniu važiavau į Stokholmą. Vakarėjo. Lauke buvo sutemę, o vagonė gana tamsu. Mano bendrakeleiviai snaudė kiekvienas savo kampe, o aš tyliai sėdėdama klausiausi traukinio bėgių dundesio.

Šitaip sėdėdama, prisiminiau visas savo keliones į Stokholmą. Dažniausiai tai būdavo susiję su tuo, kas sunku. Važiudavau ten laikyti egzaminą arba keliaudavau su rankraščiu ieškoti leidėjo. O dabar vykau atsiimti Nobelio premijos. Ir vėl man pasirodė, jog netgi tai yra sunku.

Visą rudenį gyvenau senuosiuose savo namuose Vermlande visiškai viena, o dabar turėjau pasisakyti prieš minią žmonių. Atrodė, jog po atsiskyrimo mane gąsdina gyvenimas bei judrumas ir mintis, kad vėl turėsiu pasirodyti kitų akivaizdoje.

Tačiau viduje labai džiaugiausi turėdama priimti premiją, todėl baimę stūmiau į šoną galvodama apie tuos, kuriuos mano laimė pradžiugino. Tai buvo daugelis gerų, senų draugų, artimieji ir pirmiausiai mano senoji motina, kuri liko sėdėti namie džiaugdama, jog jai teko išgyventi tokį svarbų įvykį.

Iš karto prisiminiau tėvą ir pajutau, kaip man jo trūksta ir kad negaliu jam papasakoti, jog man paskirta Nobelio premija. Žinojau, kad niekas taip nesidžiaugtų kaip jis. Niekad nebuvau sutikusi kito žmogaus, kuris kūrybai ir rašytojams būtų jautęs tokią meilę ir prielankumą. Kaip būtų puiku, jeigu dabar jis sužinotų, jog Švedų Akademija man paskyrė didžiąją kūrybos premiją... Labai liūdėjau negalėdama jam to papasakoti.

Kiekvienas, kuriam teko važiuoti traukiniu tamsią naktį, žino, jog būna, kad ilgą laiką vagonai šliuožia į priekį keistai nurimę ir nekratydami. Dingsta triukšmas ir barškėjimas, o lygus ratų dundesys virsta ramia vienbalse muzika. Atrodo, kad traukinio vagonai rieda nebe bėgiais, bet slysta erdvėje. Kai taip atsitiko, kaip tik pamaniau, kad norėčiau susitikti tėvą. Traukinys pradėjo riedėti be garso ir lengvai, ir man pasirodė, tarsi jis iš tikrųjų pakilo nuo žemės. Tada ėmiau žaisti mintimis: „O kas, jei dabar važiuoju pas savo senąjį tėvą į Danguos karalystę! Buvau girdėjusi, jog kitiems taip yra nutikę, tai kodėl negalėtų atsitikti ir man?“

Traukinys ir toliau tyliai ir ramiai šliuožė pirmyn. Kur jis važiavo, kelias atrodė ilgas, bet, prieš jam pasiekiant tikslą, mano mintys jį aplenkė.

Kai dabar susitiksiu tėvą, pamaniau, jis turbūt sėdės supamajame krėsele verandoje priešais saulėtą kiemą, pilną gėlių ir paukščių ir, aišku, skaitys Fričiofo sagą. Pamatęs mane, padės knygą į šalį, nustumis ant kaktos akinius, pakils ir ateis manęs pasitikti. Pasakys „laba diena“ bei „sveika atvykusi“, „O, tai tu atkeliavai!“ ir „Kaip tau sekasi, mano mergaite?“ – visai taip, kaip kadaise.

Prieš vėl įsitaisydamas krėsele, pasidomės, kodėl jį susiradau. „Gal namuose neatsitiko nieko

blogu?“ – staiga paklaus.

„Ne, tėve, viskas gerai.“ Jau noriu prasiatarti apie naujieną, bet pamanau, kad dar palauksiu prieš ją pasakydama, ir todėl pradėdau tarsi iš kito galo. „Atėjau pas tave patarimo, – pertariu nutaisydama sunerimusį veidą. – Taip atsitiko, kad įklimpau į dideles skolas.“

„Bijau, kad nelabai galėsiu tau padėti – atsakė tėvas. – piešią vietą, kaip ir apie senąją sodybą Vermlande, galima pasakyti, jog čia yra visko, išskyrus pinigus.“

„Manoji skola nėra pinigai“, – tariu aš.

„Tada dar blogiau“, – atsakė tėvas. – „Pasakok viską iš pradžių, mano mergaite!“

„Nežinau, ar tu man padėsi“, – sakau jam, – „nes dėl to pats esi kaltas. Ar pameni, kaip sėdėdamas prie pianino mums, vaikams, dainuodavai Bejmaną, pameni, kaip mums keletą kartų žiemą skaitei Tegnerą, Riunebergą ir Anderseną? Šitai įgijau savo pirmąją didelę skolą. Tėve, kaip turėčiau jiems atsilyginti už tai, kad išmokė mane mylėti pasakas bei didvyrių žygdarbius, gimtąją žemę bei žmonių gyvenimus visoje savo didybėje ir visame savo menkume?“

Man tai pasakius, tėvas atsisėda į supamąjį krėslą ir su meile žvelgia į mane. „Džiaugiuosi, kad buvau drauge tau įgyjant šią skolą“, – sako jis.

„Taip, tėve, čia tu teisis, – sakau, – „tačiau turi atminti, jog tuo viskas nesibaigė. Prisimink, kad turiu daugybę kreditorių. Pagalvok apie visus tuos neturtingus ir benamius kavalierius, kurie jaunystėje keliaudavo po Vermlandą vaidindami bernelius ir dainuodami dainas! Jiems esu skolinga už beprotiškus nuotykius, šmaikštavimus ir nesibaigiančius juokus. Pagalvok apie visus senolius, kurie sėdėdavo mažose, pilkose pamiškėse ir pasakodavo apie vandenius, trolius bei kalnų pagrobtas mergeles! Tai jie išmokė mane, kaip poezija gali nusidrieki tvirtais kalnais ir juodais miškais. Ir dar, tėve, prisimink visus išbalusius vienuolius ir vienuoles įkritusiomis akimis, kurie sėdėdami tamsiuose vienuolynuose regėjo regėjimus ir girdėjo balsus!“

Jiems esu skolinga už kreditą iš didžiojo legendų lobyno, kurį jie surinko. O kur dar slėnių valstiečiai, kurie iškeliavo į Jeruzalę! Argi nesu skolinga ir jiems, nes iš jų gavau užduotį apie juos parašyti? Be to, tėve, esu skolinga žmonėms ir visai gamtai. Žemės žvėrimis ir dangaus paukščiams, gėlėms ir medžiams už jų papasakotas paslaptis.“

Man kalbant, tėvas linkčioja, šypsosi ir visai neatrodo susirūpinęs.

„Turbūt supranti, tėve, kokia yra sunki skolos našta?“ – sakau dar labiau surimtėdama. – „Žemėje niekas nežino, kaip galėčiau ją atiduoti. Sakau, gal čia, danguje, žinosite.“

„Taip, mes galbūt tai žinome, – atsako tėvas per daug nesirūpindamas, kaip kad visada darydavo. – Duosiu patarimą dėl tavo rūpesčių. Vaike, nebijok!“

„Taip, tėve, bet to nepakanka, – sakau aš. – Esu skolinga visiems, kurie rūpinosi kalba, nuliejo ir suformavo gerą įrankį ir išmokė mane juo naudotis. O argi nesu skolinga tiems, kurie kūrė bei rašė prieš mane, kurie pavertė tai puikiu pasakojamuoju menu apie žmonių likimus, kurie davė idėjų bei

nurodė kelią? Argi nesu visapusiškai skolinga visiems, kurie daugiausia kūrė mano jaunystėje – nuo didžiųjų norvegų iki didžiųjų rusų? Ar nesu skolinga dėl to, kad gyvenu laiku, kai kūryba mano šalyje klesti, ir kad regėjau marmurinį Rydbergo imperatorių, Snoilskio eilėraščių pasaulį, Strindbergo archipelagą, Geijersta-mo žmonių gyvenimą, Toro Hedbergo dramas, Anos Šarlotos Edgren bei Ernsto Algreno šiuolaikinius žmones, Helenos Nyblums eiles, Hei-denstamo Osterlandą, atgaivintą Sofijos Elkans istoriją, vermlandietiškas Friodingo dainas, Le-vertino legendas, Halstriomo Tanatos, Karlfelto Dalarnos piešinius bei daugelį kitų, kas atrodo jauna ir nauja, skatino rungtyniauti ir įkvėpti svajones?“

„Taip, taip, – atsakė tėvas, – tu teisi, tikrai turi didelę skolą, bet juk yra kokias nors išėitis.“

„Man atrodo, kad tu, tėve, gerai nesupranti, kaip man sunku, – sakau jam, – tu juk nepagalvojai, jog esu skolinga ir savo skaitytojams. Ir kokiais daugybei: pradedant karaliumi ir jauniausiuoju jo sūnumi, kuris išsiuntė mane į pameistrio keliones į pietus, ir baigiant mažais mokinukais, kurie išraitė padėką už Nilsą Holgersoną? Kas iš manęs būtų, jei niekas nenorėtų skaityti mano knygų? Negalima pamiršti ir tų, kurie apie mane parašė. Prisimink didįjį danų kritiką, kuris vos keliais žodžiais iškovojo man draugų visoje savo šalyje! Prisimink ir tajį, kuris dabar jau miręs ir kuris sumaišė savo kartų ir saldų gėrimą, ko niekas nepadarė prieš jį!

Prisimink ir tuos, kurie man dirbo svečiose šalyse! Esu, tėve, skolinga ir tiems, kurie garsino, ir tiems, kurie priekaištavo.“

„Taip, taip“, – atsako tėvas, ir man pasirodo, jog jis šiek tiek sunerimęs. Turbūt pradeda suprasti, kad man patarti nebus lengva.

„Tėve, prisimink visus, kurie man padėjo! – sakau aš. – Prisimink mano ištikimąjį draugą Eseltę, kuris stengėsi man atverti kelią, kai dar niekas kitas nedrįso manimi patikėti! Prisimink tuos, kurie rūpinosi mano kūryba ir gynė mano darbą! Prisimink mano gerąjį draugą ir bendrakeleivį, kuris ne tik nuvedė mane į pietus ir aprodė visas meno grožybes, bet ir nuskaidrino bei praturtino visą mano gyvenimą! Pagalvok apie meilę, su kuria mane sutiko, pagalvok apie garbę ir apdovanojimus! Nejuo nesupranti, kad turėjau tavęs pasiklausti, kaip gražinti tokias skolas?“

Tėvas nulenkė galvą ir nebeatrodė nerūpestingas.

„Mano mergaitė, suprantu, kad nebus lengva tau padėti, – atsako jis. – Ar dabar jau baigėi?“

„Ne, iki šiol aš įstengiau visa tai pakelti, – sakau jam, – tačiau dabar prasideda visų blogiausia. Ir dėl to buvau priversta ateiti pas tave patarimo.“

„Negaliu suprasti, kaip galima turėti dar daugiau skolų“, – sako tėvas.

„Galima“, – atsakau ir tada papasakoju jam apie „tai“.

„Niekada nepatikėsiu, kad Švedų Akademija...“ – sako tėvas, bet pažvelgęs į mane supranta, jog „tai“ tiesa. Ir tada senas jo veidas susiraukšlėjo, o akyse pasirodo ašaros.

„Ką pasakysiu tiems, kurie taip nusprendė, ir tiems, kurie įtraukė mane į kandidatų sąrašą? –

klausiu aš. – Pagalvok apie tai, tėve, nes jie man duoda ne tik garbę ir pinigus. Jie taip gerai apie mane mano, kad išdrįso išgarsinti prieš visą pasaulį. Kaip gražinsiu dėkingumo skolą?“

Tėvas kiek laiko sėdi susimąstęs, bet paskui nusišluosto nuo akių džiaugsmo ašaras, pasipurto ir trenkia kumščiu į krėslo atramą. „Nenoriu ilgiau čia sėdėti ir galvoti apie klausimą, į kurį niekas nei danguj, nei žemėj neras atsakymo, – sako jis. – Jeigu tu gavai Nobelio premiją, tada dėl nieko nesijaudinu ir tikrai džiaugiuosi.“

Karališkoji didenybe! Ponai ir ponios! Kadangi į savo klausimus geresnio atsakymo negavau, tai telieka pasinaudoti man suteikta garbe ir visų dalyvaujančiųjų paprašyti pakelti už Švedų Akademiją padėkos taures.

Iš švedų kalbos vertė Aistė Urbonienė.